

تحلیل رابطهٔ بیش‌متنی ساختارهای مدایح فارسی پیامبر اکرم (ص) و سورهٔ طه

مجید طاهری، نرگس جابری نسب*، علیرضا صالحی

گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

سال هفدهم، شماره نهم، آذر ۱۴۰۳، شماره پی در پی ۱۰۳، صص ۲۵۱-۲۲۹

DOI: <http://10.22034/bahareadab.2024.17.7502>

نشریه علمی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی

(بهار ادب سابق)

چکیده:

زمینه و هدف: سورهٔ مبارکهٔ طه در کل قرآن، به لحاظ پرداختن به نبوت به عنوان یکی از مباحث اصلی اعتقادی اسلام، داشتن ساختارها و نیز محور ساختاری مشترک و تناسب با قصاید مدحی رسول اکرم (ص)، همانم بودن با نام آن حضرت، انسجام آیات از جهت توازن آوایی با نام طه که سبب رفعت و تعالی شده ویژگیهای منحصر به فردی دارد. ساختارها در این تحقیق، مفاهیم دسته‌بندی شده‌ای هستند که از مدایح فارسی رسول اکرم (ص) انتخاب گشته و با ساختارهای این سوره به روش بیش‌متنیت، مورد تطبیق قرار گرفته‌اند.

روش مطالعه: مطالعهٔ کیفی و نظری برای شکل گرفتن این مقاله به روش کتابخانه‌ای و تحلیل محتوا صورت پذیرفته است.

یافته‌ها: ساختارهای «توحیدی، مدحی، مذمتی، پندی، بخشایشی، تضرعی، مفاخره‌ای، شکرگزاری، مرثیه‌ای، سوگندی، دعایی، انتظاری، امیدواری» بخشی از ساختارهای ادبی-اعتقادی سورهٔ طه هستند که با توجه به مفاهیم این سوره و اشتراک با قصاید مدحی رسول اکرم (ص) تشخیص داده شده‌اند. ساختار «پندی» محور مشترک ساختارهای قصاید مدحی رسول اکرم (ص) و سورهٔ طه است.

نتیجه‌گیری: در قصاید مدحی رسول اکرم (ص)، از هریک از سیزده ساختار یادشده، ابیاتی وجود دارد که با بعضی آیات سورهٔ طه که همان ساختارها را دارند دارای رابطهٔ بیش‌متنی هستند. نوع مطابقت ساختارهای ادبی-اعتقادی سورهٔ طه با قصاید مدحی رسول اکرم (ص)، به روش بیش‌متنیت، ما را به روش جدیدی برای تحقیق در مطابقت ساختاری اشعار و آیات قرآن کریم، رهنمون نموده است.

تاریخ دریافت: ۲۴ دی ۱۴۰۲

تاریخ داوری: ۲۵ بهمن ۱۴۰۲

تاریخ اصلاح: ۱۰ اسفند ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۲۷ فروردین ۱۴۰۳

کلمات کلیدی:

قرآن کریم، پیامبر (ص)، سورهٔ طه، قصیدهٔ مدحی، مدح پیامبر (ص)، ساختار، بیش‌متنیت.

* نویسنده مسئول:

nargesja@azad.ac.ir

۸۸۸۳۰۸۲۶ (+۹۸ ۲۱)



ORIGINAL RESEARCH ARTICLE

Analyzing the hypertext relationship between the structures of the Persian praises of the Holy Prophet (PBUH) and Surah Taha

M. Taheri, N. Jaberi Nasab*, A. Salehi

Department of Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 14 January 2024
Reviewed: 14 February 2024
Revised: 29 February 2024
Accepted: 15 April 2024

KEYWORDS

The Holy Qur'an, the Prophet (pbuh), Surah Taha, praise ode, praise of the Prophet (pbuh), structure, hypertext.

*Corresponding Author

✉ nargesja@azad.ac.ir

☎ (+98 21) 88830826

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: The blessed Surah Taha in the whole Quran, in terms of dealing with prophecy as one of the main religious topics of Islam, having structures as well as a common structural axis and matching with the praise poems of the Holy Prophet (PBUH), being the same name with that Prophet, the coherence of the verses in terms of balance The phonetic with the name Taha, which is the cause of exaltation, has unique characteristics. The structures in this research are categorized concepts that have been selected from the Persian praises of Rasool Akram (PBUH) and adapted to the structures of this surah in a polytextual way.

METHODOLOGY: Qualitative and theoretical study for the formation of this article has been done by library method and content analysis.

FINDINGS: The structures of "monotheism, praise, condemnation, admonition, forgiveness, supplication, boasting, thanksgiving, lamentation, oath, prayer, expectation, hope" are part of the literary-religious structures of Surah Taha, which are based on the concepts of this Surah and shared with the poems praising the Prophet. Akram (PBUH) have been diagnosed. The structure of "admonition" is the common axis of the structures of the praise poems of the Holy Prophet (PBUH) and Surah Taha.

CONCLUSION: In the poems in praise of the Holy Prophet (PBUH), from each of the thirteen structures mentioned, there are verses that have a hypertext relationship with some verses of Surah Taha that have the same structures. The type of correspondence between the literary-religious structures of Surah Taha and the praise poems of the Holy Prophet (PBUH) has led us to a new method for researching the structural correspondence of poems and verses of the Holy Quran.

DOI: <http://10.22034/bahareadab.2024.17.7502>

NUMBER OF REFERENCES	NUMBER OF TABLES	NUMBER OF FIGURES
 37	 0	 0

مقدمه

طرح مسأله

یکی از پژوهشهای مطرح، در حوزه مطالعات بین رشته‌ای قرآن کریم، مطالعات بینامتنیت با اشعار فارسی است؛ در این حوزه، پژوهشهای مختلفی انجام شده است؛ ولیکن تاکنون هیچ تحقیقی به نوع مطابقت بیش‌متنیت نپرداخته و ساختارهای مشترک میان اشعار و آیات قرآن را شناسایی نکرده است. برای طرح بحث مطابقتهای ساختاری، باید از یکی از زیرشاخه‌های ترامتنیت به نام «بیش‌متنیت» که براساس «برگرفتنی» بنا شده است، استفاده نمود؛ زیرا اینجا مسأله حضور متن‌ها در یکدیگر و بینامتنیت مطرح نیست. در این پژوهش، ابتدا ساختارهای مطرح در قصاید مدحی رسول اکرم (ص) از بعضی شاعران تأثیرگذار از ابتدا تا امروز احصاء گردیده و در گام دوم تلاش شده تا در یک مطالعه میان رشته‌ای، مهمترین ساختارهای به کار رفته و مشترک بین قصاید مدحی پیامبر اکرم (ص) و آیات قرآن کریم، کشف و شناسایی گردد. در بسیاری از آیات قرآن، نشانه‌هایی از ساختارهای یادشده دیده میشود؛ اما بطور مشخص و متمرکز در سوره طه که نام این سوره از نامهای حضرت محمد (ص) است میتوان تمام آن ساختارها را مشاهده نمود. در این سوره، مطالب اعتقادی بسیار مهمی مطرح گردیده، «در بیستمین سوره قرآن کریم (سوره طه) سخن از اساسیترین مباحث اعتقادی به میان آمده ... و درسهای اعتقادی و اخلاقی- تربیتی این سوره ما را در رسیدن به زندگی سعادت‌مندانه یاری میکند» (طیبی، محمدی، ۱۳۹۷: ۷۶). محوریت سوره طه و قصاید رسول اکرم (ص) مشترک است؛ لذا در این پژوهش، این سوره به عنوان مطالعه موردی انتخاب و تلاش شد تا مهمترین ساختارهای ادبی- اعتقادی بکار رفته، شناسایی و نظیر آنها در قصاید رسول اکرم (ص) بررسی و تحلیل گردد.

پرسشهای این پژوهش با توجه به اطلاعات یاد شده عبارتست از:

۱. چه ساختارهای ادبی- اعتقادی مشترکی بین آیات سوره طه و قصاید مدحی رسول اکرم (ص) دیده میشود؟
۲. با توجه به رابطه بیش‌متنیت در سوره طه و قصاید مدحی رسول اکرم (ص) بیشترین ساختار بکار رفته- غیر از ساختار مدحی- کدام است؟

پیشینه تحقیق

تاکنون پژوهشهای مختلفی درباره قرآن و حدیث و نیز چگونگی تأثیر آن بر ذهن شاعران و اشعارشان صورت گرفته است؛ نظیر برخی تحقیقات بینامتنی که زیر مجموعه مطالعات تطبیقی و ترامتنیت قرار دارند. از نمونه مطالعات بینامتنی در شعر فارسی و قرآن کریم، میتوان به موارد زیر اشاره نمود:

- در مقاله «بررسی تأثیرپذیری حسین منزوی از غزلهای حافظ و سعدی بر مبنای نظریه ترامتنیت» رابطه بیش‌متنیت را در «مشابهت در وزن، پیام و محتوا در عین تفاوت در الفاظ و عبارات» (ابراهیمی، حاتمی، شاکری، ۱۴۰۲: ۱۴۳) دانسته است و شعر منزوی را بیش‌متنی از نوع همانگونه‌گی و تقلید از شعر حافظ به حساب آورده است.

- مقاله «خوانش رابطه بینامتنی شعر رضوی معاصر و قرآن کریم از فرنگیس شاه‌رخ‌ی شهرکی، خلیل بیگزاده، اسماعیل صادقی» (۱۳۹۶)، در این مقاله به چند نوع رابطه بینامتنی پرداخته شده: «صریح، پنهان و ضمنی- ضعیف و قوی- درون‌نشانه‌ای و بینانسانه‌ای- درون‌فرهنگی و بینافرهنگی- همزمانی و درزمانی».

- در مقاله «جلوه‌های بینامتنی قرآن کریم در شعر قیصر امین‌پور از رضا کیانی، جهانگیر امیری و فاروق نعمتی» (۱۳۹۲)، تأثیرپذیری قیصرامین‌پور از قرآن کریم به صورتهای گوناگون مورد بررسی قرار گرفته است. این تأثیرپذیری گاه از مضمون و محتوا و گاه در الفاظ و فنون بیانی قرآن صورت پذیرفته است. در شعر امین‌پور، انواع اقتباس از جمله: تلمیح، تحلیل، اثرپذیری واژگانی، اثرپذیری گزاره‌ای و ... ملاحظه می‌شود. آرایه‌های ایهام تناسب با تأثیرپذیری از آموزه‌های قرآنی، در شعر این شاعر حضوری چشمگیر دارد. در این بررسیها، موردی در حوزه بیش‌متنیت و تطبیق «ساختاری» مشاهده نشد.

- در مقاله «کاربست نمایه‌های تصویری در سوره مبارکه طه، براساس مؤلفه‌های هنری تشبیه، استعاره و مجاز، از مالک عبدی و زهره نورمحمد نهال» (۱۴۰۲) ساز و کار بیانی تصویرهای هنری و عناصر ساختاری در سوره طه به عنوان یکی از ابزارهای بیان آموزه‌های انسانی و اخلاقی بحث شده است. «نتایج تحقیق بیانگر آن است که برجسته‌ترین مؤلفه‌های تصویرپردازی در این سوره که نقش بی‌بدیلی در چارچوبمندی مفاهیم سوره داشته‌اند در قالب تصویرگری‌های تشبیهی، استعاری و مجازی تبلور یافته است» (عبدی، نورمحمدنهال، ۱۴۰۲: ۳۳۰). مقاله فوق، بعضی جنبه‌های ادبی سوره طه را بیان مینماید.

- در مقدمه کتاب «مثنوی معنوی مولوی» (۱۳۹۰) نویسنده منشأ تمام ابیات متأثر از آیات قرآن کریم را مشخص کرده است: «تأثیر قرآن در مثنوی را میتوان هم در حوزه واژگان و ترکیبات جست‌وجو کرد و هم در حوزه معانی و مفاهیم» (خاتمی، ۱۳۹۰: سیزده)؛ اما بررسی و تحلیل ساختارهای اعتقادی و مطابقت ساختاری و بیش‌متنیت در ابیات مثنوی مورد نظر پژوهشگر نبوده است.

- در مقاله «بررسی تناسب آیات و محورهای آن در سوره مبارکه طه، از سید محمد باقر حجتی و مریم حاجی محمدعلی» (۱۳۸۸) آیات سوره طه دسته‌بندی شده و محورهای معنایی آن مشخص گشته، اما تناسب آنها به عنوان ساختار، با اشعار بررسی نشده و با خود آیات تطبیق داده شده است.

- در کتاب «تجلی قرآن و حدیث در شعر فارسی» (۱۳۸۰) ۱۱ شیوه اثرپذیری از قرآن و حدیث احصاء شده است: «اثرپذیری واژگانی، اثرپذیری گزاره‌ای، اثرپذیری گزارشی، اثرپذیری الهامی - بنیادی، اثرپذیری تلمیحی، اثرپذیری تأویلی، اثرپذیری تطبیقی، اثرپذیری تصویری، اثرپذیری ساختاری - سبکی، اثرپذیری شیوه‌ای، اثرپذیری چندسویه»، ولی به ساختارهای آیات و ابیات و به رابطه بیش‌متنی بین آنها اشاره‌ای نداشته است.

بسیاری از پژوهشهای فوق با مفهوم بینامتنیت، روابط قرآن کریم و اشعار را مورد بررسی قرار میدهند و در بررسی آنها، موردی در حوزه بیش‌متنیت و تطبیق «ساختاری» که نوآوری این پژوهش است مشاهده نشد. در پژوهش پیش‌رو که بیش‌متنیت قصاید مدحی رسول اکرم (ص) نسبت به آیات سوره طه بررسی شده، مشابهت در پیام وجود دارد به علاوه اینکه پیامها به صورت ساختاری بین آیات سوره طه و قصاید مدحی رسول اکرم (ص) مورد تحقیق قرار گرفته است.

آشنایی با مفاهیم نظری تحقیق

بیش‌متنیت

قبل از تعریف بیش‌متنیت شایسته است که اشاره‌ای به ترامتنیت که اعم از آن است شود، زیرا گستره بیشتری داشته و مفاهیم مختلفی همچون بیش‌متنیت را در بر میگیرد. «ترامتنیت دربرگیرنده کلیه روابط یک متن با منتهای دیگر است» (نامور مطلق، ۱۳۸۶: ۸۶). روابط قرآن کریم و اشعار، تاکنون بیشتر با رابطه بینامتنیت مورد

بررسی قرار گرفته است. «اصطلاح بینامتنیت^۱ از دستاوردهای مطالعات پیشرفته زبانشناسی مدرن است که از دهه شصت قرن بیستم وارد ادبیات تطبیقی و نقد متون شد و اجمالاً اشاره به ناگزیر بودن شناخت متون متقدم در فهم متن حاضر دارد و اینکه این متون نقش تعیین‌کننده‌ای برای رسیدن خواننده به درک عمیق دارند» (عیوضی، ۱۳۹۶: ۸۹). بینامتنیت مانند بیش‌متنیت، از زیر مجموعه‌های ترامتنیت است. «بینامتنیت رابطه میان دو متن براساس هم‌حضور است، به عبارت دیگر، هرگاه بخشی از یک متن (متن ۱) در متن دیگری (متن ۲) حضور داشته باشد، رابطه میان این دو، رابطه بینامتنی محسوب میشود» (نامور مطلق، ۱۳۸۶، ص ۸۷). ارتباط بینامتنی را میتوان در این بیت از مدایح پیامبر اکرم (ص) که ساختار توحیدی دارد مشاهده نمود:

چون برکشید آینه کل کائنات عرش آفرید ثمّ «عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى»
(عطار، ۱۳۸۸: ۲۳)

شعر فوق با استفاده از این آیه سروده شده است: «الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى» (طه: ۵)، که حضور بخشی از آیه در شعر مشاهده میشود.

در بیش‌متنیت، بحث بر سر حضور متنی در متن دیگر نیست، بلکه براساس برگرفتنی است. براساس این پژوهش، مطابقت کلی اکثر ساختارهای مدایح فارسی پیامبر اکرم (ص) و اکثر ساختارهای سوره طه، در ساختار «پندی» است، آنچه از متن ساختارهای اولی و ساختارهای دومی برگرفته شده ساختار پندی بوده سپس نتیجه گرفته شده که این دو مطابقت داشته‌اند؛ بنابراین تطبیق با رابطه بیش‌متنیت ساختاری، صورت گرفته است. «بیش‌متنیت نیز همانند بینامتنیت رابطه میان دو متن ادبی یا هنری را بررسی میکند، اما این رابطه در بیش‌متنیت برخلاف بینامتنیت نه براساس هم‌حضور، که براساس برگرفتنی بنا شده است» (نامور مطلق، ۱۳۸۶: ۹۴). در توضیح بیشتر بیش‌متنیت ساختاری، در قسمت یافته‌های تحقیق، روابط بیش‌متنی بین ساختارهای ادبی- اعتقادی آیات سوره طه و ساختارهای مدایح پیامبر اکرم (ص) با ذکر مثال بررسی شده است.

سوره طه

سوره طه بیستمین سوره قرآن کریم با یکصد و سی و پنج آیه است، در سوره یاد شده به اساسترین موضوعات اعتقادی از جمله: توحید، نبوت، امامت، عدل و معاد پرداخته شده است. همانطور که در کتاب «آشنایی با اصول دین» (وحیدخراسانی، ۱۳۹۰)، پنج اصل فوق در دین اسلام معرفی شده، حداقل در سه آیه اول این سوره، به نبوت و امامت رسول اکرم (ص)، آیه هشتم به توحید، آیه پانزدهم به معاد، آیه شانزدهم به عدل و در آیات دیگر، بعضی از عقاید فوق، بازهم تکرار گشته است. محوریت این سوره «پندی» است. «در بررسی تناسب آیات سوره مبارکه طه چنین به نظر می‌آید که آیه «إِلَّا تَذَكَّرُ لِمَنْ يَخْشَى» (طه: ۳) بیانگر روح مطالب سوره میباشد» (حجتی، حاجی محمدعلی، ۱۳۸۸: ۷۳)، «غرض این سوره، تذکر و یادآوری از راه انداز است، که آیات انداز آن بر آیات تبشیرش غلبه دارد» (طباطبایی، ۱۳۸۶، ۱۴: ۱۶۱).

موضوعات فراوانی در سوره طه مطرح شده است، برخی از آنها عبارتند از: «این سوره با یاد خدا و نام بلند او و گرامیداشت بنده برگزیده‌اش محمد (ص) و یادی از شکوه و عظمت سند جاودانه رسالت آن حضرت -قرآن شریف- آغاز میگردد و با به تابلو بردن پرتوی از صفات خدا (یعنی معرفی بعضی از صفات خداوند)، سرگذشت موسی و سردمداران استبداد و ارتجاع، فراهایی در شناخت معاد و جهان پس از مرگ، سرگذشت آفرینش انسان و شرارت

^۱. Intertextuality.

ابلیس، فرود آدم و همسرش بر زمین و آغاز زندگی پرماجرایی انسانها در این کره خاکی و انبوهی از مفاهیم و معارف و پند و اندرزهای انسان‌ساز و الهامبخش و با هشدارهای تکان‌دهنده به گناهکاران و ظالمان به پایان میرسد. اگر بخواهیم دورنمایی از محتوای این سوره را به صورت کلی در تابلویی ترسیم کنیم، این عناوین و موضوعات را بر خواهیم شمرد. یکتایی خدا و عظمت وصف‌ناپذیر او، هدف از فرود قرآن، زنجیره‌ای از ویژگیهای جلال و جمال پروردگار، گرامیداشت پیامبر(ص)، سرگذشت درس‌آموز موسی (ع) به صورت گسترده و بخشهای گوناگون، صحنه‌هایی از رستاخیز جهان و انسان، پاداش شایسته‌کرداران، فرجام دردناک بیدادگران، پرتوی از شکوه و عظمت قرآن، سرگذشت آدم و همسرش، وسوسه‌های شیطان، فرود انسان به زمین، و در لابلای این بحث‌ها، دهها پند و اندرز انسان‌ساز و هشدارهای تکان‌دهنده و الهامبخش دیگر...» (مجمع‌البیان، ۱۳۸۰، ۱۶-۱۵: ۷۱۴).

«طه» در بعضی منابع به عنوان یکی از اسماء رسول اکرم (ص) معرفی شده است: «طه» فَلِسْمِ مِنْ أَسْمَاءِ التَّبِي (ص) «(الصافی، ۱۴۱۶ق، ۳: ۲۹۸). نام طه در این سوره نقش محوری دارد و از جهت مصوت «آ» که متضمن بلندی و رفعت است سبب انسجام آیات شده که در سوره‌های دیگر نمیتوان چنین ویژگی را یافت. «سوره طه شامل ۱۳۵ آیه است که ۱۱۲ آیه از آن به واژه «آ»، ۲۱ آیه به واژه «ای» یک آیه به واژه «او» و یک آیه به سکون ختم میشود. در مصوت «آ» که دارای صوتی کشیده و طولیل است میتوان معانی غایت، اوج و نهایت را یافت که با نام سوره که خود به مصوت «آ» ختم میشود متناسب است؛ مثلاً «استوی» در آیه «الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى»، اوج استیلای خداوند بر عرش را بیان میکند. توازن آوایی موجود در کلمات سوره که در جهت نام سوره و هماهنگی با آن است بر انسجام متنی آن افزوده است» (رسولی و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۷۴).

مدایح پیامبر اکرم (ص)

مدایح پیامبر اکرم (ص) تقریباً اولین مدایح دینی و مذهبی هستند که سروده شده و آثار آن برجای مانده است؛ این اشعار اگرچه به زبان عربی بوده‌اند، اما در اولین مدایح فارسی رسول اکرم (ص) تأثیر داشته‌اند. «از آغاز که قرآن کریم فرود آمد، خود با بلاغت و بیهوده خویش، روح ادبی را در جامعه نفوذ داد. روح ادبی و علاقه به سخن بلیغ و شعر نیکو در عرب جاهلیت نیز وجود داشت؛ آنان شاعران بزرگی چون: «امرؤ القیس و زهیر بن ابی سلمی و طرفة بن عبد و نابغة ذبیانی...» و خطیبان سترگی چون: «سحبان وائل و قس بن ساعدة ایادی» داشتند؛ سپس قرآن در همین زمینه و با بلاغت خویش درخشید و همه آثار کلامی عرب گذشته و معاصر خود را در فروغ خود محو کرد؛ این روح ادبی که به وسیله قرآن تأکید و احیا شد در محیط اسلامی اثر گذاشت» (حکیمی، ۱۳۷۹: ۴). بسیاری از قصیده‌سرایان تا امروز از اعتقاد و حب رسول اکرم (ص) و خاندان گرامی ایشان، بر پایه شرع اسلام و مذهب تشیع و امید به شفاعت آن حضرات و نیز با تحریض و تشویق اشعار شاعران بزرگ، موفق به مدحسرای شده‌اند. «در قرون اخیر کمتر شاعریست که شعر یا قصیده‌ای در ستایش ذات باری و منقبت رسول (ص) و بعضی از ائمه طاهرین (ع) بخصوص امیرالمؤمنین علی(ع) سروده باشد» (مؤتمن، ۱۳۴۶: ۳۴).

از شاعران اثرگذاری که ساختارهای قصاید پیامبر اکرم (ص) آنان در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است میتوان این شصت شاعر را نام برد: «ناصر خسرو، سنایی، فلکی شروانی، خاقانی، اثیرالدین اخسیکتی، عطار، نظامی، سعدی، عراقی، سیف فرغانی، سلمان ساوجی، کمال خجندی، کاشی، خواجو، جامی، باباغانی، وحشی بافقی، محتشم، هلالی جغتایی، صائب، اشرف مازندرانی، صباحی، شوکت، حزین، طبیب، قآنی، وصال، مدرّس اصفهانی، بهار، رهی، نگارنده، ناصح، شهریار، الهی قمشه‌ای، امیری فیروزکوهی، خوشدل، سعدی زمان، حسان، ژولیده،

سازگار، مؤید، مجاهدی، غفورزاده، حدادعادل، ولدپور، تازی، وفایی، امیری اسفندقه، شاهزیدی، کافی، جام‌آبادی، سهرابی، میرزایی، حجتی، صرافان، طهماسبی، محمدزاده، عربخالقی، رسول‌زاده، طالبی. این شاعران فارسی‌سرا، متعلق به قرون اولیه تا امروز هستند.

ساختار

بسیاری از کلمات و مفاهیم، در قرآن کریم در بخشی از یک آیه یا در یک آیه، و در اشعار نیز در کوچکترین قالب شعر یعنی «بیت» و «مصرع»، عواملی هستند که دارای انعکاسی خاص بوده و با دسته‌بندی، میتوان متناسب با آن مفاهیم، هریک را به عنوان یک ساختار نامگذاری نمود. در آیات قرآن کریم و اشعار می‌توان ساختارهایی با وحدت موضوعی اختصاص داد. «امروزه نگرش ساختاری در سطح تناسب آیات - آیات همجوار و فراتر - وحدت موضوعی سوره‌ها، وحدت موضوعی کل‌نگر، به یک مکتب تفسیری تبدیل شده است» (کریمی بنادکوک، فاضلی، ۱۴۰۱: ۱۸۳)؛ بطور مثال در آیه: «فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى» (طه: ۱۶) میتوان ساختار «پندی» را با افعال بازدارنده: «لَا يَصُدُّكَ» و «تَرْدَى» و عوامل بازدارنده: «مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا» و «اتَّبَعَ هَوَاهُ» تعریف نمود و یا در بیت ذیل، از انعکاس سه کلمه، میتوان یک ساختار تشکیل گرد؛ کلمات: «خواب»، «غفلت» و «خرد» دارای انعکاس مفهومی هستند و به هریک میتوان ساختاری را نسبت داد: خواب = ساختار تغافل، غفلت = ساختار تغافل، خرد = ساختار تعقل، و جمع آنها را میتوان تحت ساختار گسترده‌تر «پندی» آورد.

برکن ز خواب غفلت پورا سر و اندر جهان به چشم خرد بنگر
(ناصرخسرو، ۱۳۵۷: ۴۵۲)

با تحقیق در آیات سورهٔ طه که به دلیل اهمیت در طرح مباحث اساسی و موضوعات اعتقادی انتخاب گردیده نیز میتوان حداقل به هریک از آیات، یک عنوان ساختاری منتسب نمود. ساختارهای مدایح فارسی پیامبر اکرم (ص) نیز هر یک مانند ساختار فوق، احصاء شده‌اند.

یافته‌های پژوهش

طبق تحقیق در آثار برخی از شاعران فارسی‌سرا، از ابتدا و از هر قرن تاکنون، بیست و یک ساختار مختلف از قصاید پیامبر اکرم (ص) حاصل گردیده که شامل این ساختارها است: «مدحی، پندی، تغزلی، تضرعی، توحیدی، مفاخره‌ای، مرثیه‌ای، دعایی، محاجه‌ای، تحریضی، تحسری، مذمتی، سوگندی، تحیری، بخشایشی، شکرگزاری، پرسشگری، درخواستی، انتظاری، مولودی، امیدواری»؛ در ادامه با مطالعهٔ مفاهیم ساختاری آیات سورهٔ طه، تلاش شده تا مهمترین ساختارهای ادبی - اعتقادی بکار رفته در این آیات، شناسایی و ابیاتی از قصاید پیامبر اکرم (ص) با ساختارهای نظیر آنها ارائه شوند. نتایج و یافته‌های تحقیق نشان میدهد که در سورهٔ مبارکهٔ طه، ۱۳ ساختار ادبی - اعتقادی از ساختارهای فوق بکار رفته است. در هر ساختار تعریف شدهٔ ذیل، حداقل یک آیه و یک بیت شعر، که هر دو دارای آن ساختار مشترک هستند و با یکدیگر رابطهٔ بیش‌متنی دارند به عنوان شاهد مثال آورده شده است.

ساختار «توحیدی»

ساختار توحیدی، اصطلاحی برای آن دسته از آیات و اشعاری است که دربارهٔ خداوند، خداشناسی، آفرینش خداوند، عظمت خداوند و ناتوانی انسان و مخلوقات در پیشگاه خدا، وحدانیت خدا و عدم شرک به او، بقای خداوند و فناء

مخلوقات و از آن جمله است؛ مثلاً در این آیه قرآن: «قَالَ رَبَّنَا الَّذِي اَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى»^۱ (طه: ۵۰)، آفرینش و هدایت پروردگار برای انعقاد این ساختار آمده است که شاعران از آنها در اشعار خویش استفاده کرده‌اند. ارتباط بیش‌متنی را نیز در آیه و شعر ذیل میتوان مشاهده نمود:

آیه «اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى»^۲ (طه: ۸) که به وحدانیت خداوند تأکید داشته و ساختار توحیدی دارد. این دو بیت نیز با ساختار توحیدی، می‌خواهد با معرفی خورشید، به عنوان مُسَبِّب گرما، نظرها را به خداوند که آفریننده خورشید و مُسَبِّب‌الاسباب است جلب نماید. در بیت دوم نیز با سؤال «سالار و میر کیست» خواسته تا توجه را به سوی خداوند معطوف سازد.

خورشید صانعست مر آتش را بشناس از آتش ای پسر آتشگر
ور لشکریست این که همی بینی سالار و میر کیست بر این لشکر؟
(ناصرخسرو، ۱۳۵۷: ۴۵)

ساختار «مدحی»

این عنوان بر ساختار آیات، ابیات و مصراع‌هایی قرار داده شده که متضمن ستایش، بیان اوصاف نیک، تقدیر و نکوداشت مواردی از این جمله است. در این دو آیه خداوند پیامبر خود را مدح مینماید: «طه - مَا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى»^۳ (طه: ۱ و ۲)، و این آیه نیز از سوره طه، ساختار مدحی دارد: «وَالسَّلَامُ عَلٰی مَنْ اَتَّبَعَ الْهُدٰی»^۴ (طه: ۴۷) که با اشعار ذیل رابطه بیش‌متنی دارد:

نمونه ابیاتی که در مدح رسول اکرم (ص) ساختار مدحی دارند عبارتند از:

کفر و ایمان را هم اندر تیرگی هم در صفا نیست دارالملک جز رخسار و زلف مصطفی
(سنایی‌غزنوی، ۱۳۸۰: ۳۴)

در آیه فوق، به کسی که از هدایت، تبعیت مینماید سلام داده شده و ساختار مدحی دارد و در مدیحه فوق، مصطفی (ص) که خود رسول هدایت است، عامل صفا و روشنایی نیز یاد شده است.

ای ذات پاک تو سبب فطرت وجود دست قمرشکاف تو فیاض بحر جود
(کاشی، ۱۳۸۸: ۷۸)

در مدیحه فوق، یکی ذات پاک آن حضرت و دیگری دست آن حضرت است که معجزه نمود و به اذن الهی با اشاره به ماه، آن را دو نیم ساخت، هر دو عامل هدایت بوده و میتوانند انسان را به مقامی برسانند که با تبعیت از هدایت مورد تشویق سلام خداوند قرار گیرند. دو بیت فوق با آیه فوق رابطه بیش‌متنیت دارند.

ساختار «مذمتی»

عنوان ساختار آیات و اشعاری است که شاعران به نکوهش بدکاران، ظالمان، ستمگران، گناه‌کاران و غیره می‌پردازند. در عقاید مسلمانان، قرآن کریم در آیات متعدد، برای نشان دادن و معرفی اعمال و رفتار بدکاران در بعضی آیات

^۱. گفت: پروردگار ما کسی است که به هر موجودی، آفرینش [ویژه] او را [آن گونه که سزاوارش بود] به وی عطا کرده، سپس هدایت نمود.

^۲. خدای یکتاست که جز او هیچ معبودی نیست، نیکوترین نامها فقط ویژه اوست.

^۳. ما قرآن را از آن بر تو نازل نکردیم که (از کثرت عبادت خدا و جهد و کوشش در هدایت خلق) خویشتن را به رنج درافکنی!

^۴. و سلام (حق) بر آن کس که طریق هدایت را پیروی کند.

آنها را مذمت مینماید، بطور مثال این آیه از سورهٔ طه، ساختار مذمتی دارد: «وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى»^۱ (طه: بخشی از ۶۹)؛ شاعران آیینی نیز معمولاً با چنین رویکردی در اشعار خویش، دشمنان و ظالمانی که نسبت به پیامبر (ص) ظلم کرده‌اند را مذمت مینمایند؛ در مدایح پیامبر اکرم (ص) نیز این بیت، ساختار مذمتی دارد که با آیهٔ فوق رابطهٔ بیش‌متنی دارند.

حسودش را چگویم کز چنین خورشید جانپرور ز دل‌سنگی قناعت کرده از لعلی به خارایی
(وصال شیرازی، ۱۳۷۸، ۱: ۴۵۷)

عامل مذمت در این بیت، حسادت فرد مذموم و قناعت او به سنگ خارا نسبت به خورشید جانپرور رسول اکرم (ص) است. رابطهٔ بیش‌متنی شعر با آیهٔ فوق در اینجا است که ساحر بجای آنکه به سحر که رستگاری نمی‌آورد و مانند سنگ خارا کم‌ارزش است بپردازد بهتر است به لعل و خورشید جانپرور رسول (ص) رویاورد.

ساختار «پندی»

آیات، ابیات و اشعاری که حاوی مضامین اندرز و نصیحت باشند ساختار «پندی» دارند. پندهایی که در اشعار دینی و آیینی می‌آیند معمولاً برآمده از عقاید اسلامی هستند. این آیه از آیات پندی سورهٔ طه است: «فَلَا يَصْدَقُ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى»^۲ (طه: ۱۶) اشعار ذیل نیز در مدایح پیامبر اکرم (ص) آمده‌اند و ساختار پندی دارند و رابطهٔ این اشعار با آیهٔ فوق بیش‌متنی است:

دست خدای اگر نگرفته سستی حسرت خوری بسی و بری کیفر
(ناصر خسرو، ۱۳۵۷: ۴۵)

شاعر در این شعر با ساختار پندی، مانند آیهٔ فوق پند میدهد و به رفع غفلت و خداجویی تأکید مینماید تا زمینه‌های مداحی رسول اکرم (ص) را فراهم نماید. رابطهٔ بیش‌متنی این شعر با آیهٔ فوق، به غیر از پند در رفع غفلت است. زبان را درکش ای سعدی ز شرح علم او گفتن تو در علمش چه دانی باش تا فردا غم گردد
(سعدی، ۱۳۸۱: ۶۵۶)

سعدی در این شعر با ساختار پندی، به خود پند میدهد که تو نمیتوانی حق وصف علم لدنی رسول اکرم (ص) را بجای آوری؛ لذا بیهوده به آن نپرداز! به غیر از پند، سخن از «فردا» در این شعر که منظور همان قیامت است، رابطهٔ بیش‌متنی را با آیهٔ فوق برقرار نموده است.

ساختار «بخشایشی»

این ساختار در معنای طلب بخشش از ممدوح، بخشیدن گناه و خطای مخاطب، عنایت، عطا و گذشت از صدر به ذیل است که معمولاً از سوی خداوند متعال و به ترتیب، پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، هریک به پایین دست، صورت می‌گیرد. قرآن کریم در ۱۱۳ سورهٔ خویش از جمله سورهٔ طه در ابتدای هر سوره، «بسم الله الرحمن الرحيم» آورده که «الرحمن» به معنی بخشاینده و «الرحيم» نیز به معنی بخشایشگر است و مکرراً در معانی مختلف آیاتی آورده که ساختار بخشایشی دارند. این آیه از سورهٔ طه و چند آیهٔ دیگر نیز ساختار بخشایشی دارند: «قَالَ قَدْ أُوتِيتَ

^۱. و جادوگر هر جا درآید، پیروز نمیشود.

^۲. پس مبدا آنکه از هوای نفسش پیروی کرده و [به این سبب] به قیامت ایمان ندارد، تو را [از توجه به آن] باز دارد که هلاک میشوی.

سُوْلُکَ یا مُوسَى^۱ (طه: ۳۶). شاعران آیینی نیز در مدایح پیامبر اکرم (ص) مانند اشعار ذیل، «بخشایش» را در صورتهای مختلف آورده‌اند که با آیه فوق رابطه بیش‌متنی دارند:

پس بگفتش ای محمد منت از ما دار از آنک نیست دارالملک مَنتهای ما را منتها
(سنایی غزنوی، ۱۳۸۰: ۳۶)

در این شعر با ساختار بخشایشی، به بخشایش خداوند به رسول اکرم (ص) اشاره مینماید که با آیه فوق رابطه بیش‌متنی دارد.

خدا! کدام خدا؟! آن خدای بیمانند همان که عصمت پرهیز از گناهت داد
همان که جان نجیب تو را مراقب بود همان که سینه خالی از اشتباهت داد
(امیری اسفندقه، ۱۳۸۷: ۳۵۲)

در دو بیت فوق که دارای ساختار بخشایشی هستند، هریک به یکی از دهشهای خداوند به رسول اکرم (ص) اشاره شده است و با آیه فوق رابطه بیش‌متنی دارند.

ساختار «تضرعی»

تضرع نسبت به کسی میتواند نوعی احترام به مقام والای او باشد. متضرع به جهت شأن و مقام او، به ذیل عنایتش ابراز نیاز نموده و مقام و مرتبه خویش را هر چند بالا باشد ولی دون شأن عظیم او، چه در حیات و چه در ممات میداند. این آیه از سوره طه ساختار تضرعی دارد: «إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِنُغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى»^۲ (طه: ۷۳) که با اشعار ذیل رابطه بیش‌متنی برقرار نموده است:

در مدایح پیامبر اکرم (ص) ساختار تضرعی در این مثالها مشخص است:
گوا تویی که ندارم به کاهبرگی برگ به اهلبیت ز من چون رسد نوال و نوا
(خاقانی شروانی، ۱۳۹۳: ۱۴)

در این بیت با ساختار تضرعی، خاقانی به محضر رسول اکرم (ص) ابراز تضرع و خشوع مینماید که در برابر آن حضرت، نیازمند نوال و نوا است. این شعر از این جهت با آیه فوق رابطه بیش‌متنی دارد.

به سوی من نگر از لطف یا رسول الله بین به این دل پر خون و دیده نمناک
(وحشی بافقی، ۱۳۷۶: ۱۶۴)

در این بیت با ساختار تضرعی، شاعر عنایت ویژه رسول اکرم (ص) را ضمن تضرع میطلبد و از این جهت با آیه فوق رابطه بیش‌متنی دارد.

ساختار «مفاخره‌ای»

مفاخره‌های فراوان خداوند از آفرینشها و مفاخره به داشتن نعمتهای الهی که معمولاً از سوی بندگان صورت میگیرد معنای این ساختار را به وضوح مینمایاند. در اشعار آیینی نیز معمولاً شاعران در این ساختار از زبان خود یا دیگران، از دریافت نعمتهای خداوندی، یا برکات پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، به خود میبالند. این آیه از سوره طه نیز ساختار مفاخره‌ای دارد: «لِنُرِيكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى»^۳ (طه: ۲۳) و با اشعار ذیل رابطه بیش‌متنی دارد:

^۱. خدا فرمود: ای موسی! به یقین خواسته‌ات به تو عطا شد.

^۲. بی‌تردید ما به پروردگارمان ایمان آوردیم تا خطاهایمان و آن جادویی که ما را به آن واداشتی بر ما بیامزد؛ و خدا بهتر و پایدارتر است.

^۳. تا برخی از بزرگترین معجزات و نعمتهای خود را به تو نشان دهیم.

در اشعار ذیل در مدح پیامبر اکرم (ص) مشاهده میشود که شاعر به دلیل بهره‌مندی از نعمتهای خداوندی به واسطهٔ حضرت محمد (ص) و حضرت علی (ع) مفاخره نموده است.

جهان آفرین آفرین کرد بر من به حبّ علی و آفرین محمد
(ناصر خسرو، ۱۳۵۷: ۱۲۹)

در بیت فوق با ساختار مفاخره‌ای، شاعر عنایت ویژهٔ خداوند را به خود از جهت دارا بودن حبّ محمد (ص) و علی (ع) در دل بیان نموده است و از جهت نعمتهای خداوند با آیهٔ فوق رابطهٔ بیش‌متنی دارد.

گرچه در درج هدی دُرّ یتیم مینعند کی بُود در بحر فطرت گوهری همتای من
(خواجو کرمانی، ۱۳۹۰: ۲۰۹)

در بیت فوق نیز با ساختار مفاخره‌ای، مفاخرهٔ رسول اکرم (ص) به جهت آنکه آن حضرت به خواست پروردگار، همتایی در عالم خلقت ندارد در شعر آمده است و از جهت معجزه و نعمت وجود آن حضرت که یکی از آیات کبرای الهی و بی‌همتا است با آیهٔ فوق رابطهٔ بیش‌متنی دارد.

ساختار «شکرگزاری»

ساختار شکرگزاری با مفاهیمی همچون تشکر، سپاسگزاری، قدردانی، ذکر نعمت و شکر نعمت نسبت به افراد مختلف، شخصیت‌های دینی و مذهبی و در رأس، خداوند متعال همراه است. در عقاید مسلمانان، چند آیهٔ قرآن در تأکید این موضوع آمده است که از آن میان به این آیه که ساختار شکرگزاری دارد اشاره میشود: «إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا»^۱ (طه: ۳۵) که موسی (ع) این شکرگزاری را بجای می‌آورد که خداوند همیشه از حال ما آگاه است؛ این آیه با اشعار ذیل رابطهٔ بیش‌متنی دارد:

در مثال ذیل، شاعر ضمن سپاسگزاری از پیامبر (ص) به مدح آن حضرت (ص) نیز می‌پردازد:

شعر من نیک از عطای نیک توست ایرا که مرغ هر کجا به برگ بیند به برون آرد نوا
قربت تو باز هستم کرد در صحرای انس شربت تو باز مستم کرد در باغ صفا
(سنایی‌غزنوی، ۱۳۸۰: ۳۴)

شاعر در هریک از ابیات فوق با ساختار شکرگزاری، به ذکر نعمت و شکر نعمت عطا و عنایت رسول اکرم (ص) به خویش پرداخته است و از جهت شکرگزاری عنایات و توجهات پروردگار که عنایات رسول اکرم (ص) نیز در همان راستا است دارای رابطهٔ بیش‌متنی است.

حمد او را نتوان کرد به صد قرن بیان شکر او را نتوان کرد به صد دفتر ادا
(اشرف مازندرانی، ۱۳۷۳: ۴۳)

بیت فوق با ساختار شکرگزاری با آیهٔ ۳۵ سوره طه رابطهٔ بیش‌متنی دارد، از جهت حمد و شکر خداوند به خاطر وجود رسول اکرم (ص) که این نعمت بزرگ از توجهات و عنایات خداوند است.

ساختار «مرثیه‌ای»

مرثیه در شعر آیینی، گستردگی خاصی دارد. اغلب در این نوع شعر، آنچه مرثیه تلقی میشود مرثیهٔ پیامبر اکرم (ص) و اهل‌بیت (ع) است و البته در نوع خود از بهترین نمونه‌ها است. «در بین مرثیه‌هایی که موضوع آنها نه یک

^۱ بی‌تردید تو به ما بینایی.

عزیز از دست رفته است نه یک ممدوح گمشده، صادقانه‌ترین انواع مراثی مذهبی است، مثل ترکیب‌بند محتشم کاشانی در باب واقعه کربلا که مقلدان بسیار یافته است، مخصوصاً در وجود «صباحی» و «وصال» و «یغما» و «بهار»؛ این مراثی به سبب صداقت احساس‌گویندگان، تأثیر قوی دارند و در بعضی موارد نمونه‌اعلای مرثیه به شمار توانند آمد» (زرین کوب، ۱۳۶۳: ۱۴۳).

در سوره طه نیز این آیه، ساختار مرثیه‌ای دارد: «فَلَا قُطْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَأَصْلَبَنَكُمْ فِي جُدُوعِ النَّخْلِ»^۱ (طه: ۷۱). آیه فوق با اشعار ذیل، رابطه بیش‌متنی دارد:

در مدایح پیامبر اکرم (ص) در دو بیت ذیل، ساختار مرثیه‌ای به صورت بیت مستقل آمده است:

گفتم به نسیم سحر، این داغ جگرسوز بر دل که نهاد این همه خونین کفنان را؟
(حزین لاهیجی، ۱۳۷۴: ۵۵۷)

این بیت با ساختار مرثیه‌ای، در قصیده پیش از مدح رسول اکرم (ص) آمده و از جهت بیان مصائب با آیه فوق رابطه بیش‌متنی دارد.

روا نبود که در آفتاب گرم، حسین لب از عطش شودش خشک و دیده از خون تر
(مدرس اصفهانی، ۱۳۹۳: ۶۴)

این بیت نیز با ساختار مرثیه‌ای، به مرثیه امام حسین (ع) در کربلا پرداخته است و به دلیل آنکه مصائب را بیان نموده با آیه فوق رابطه بیش‌متنی دارد.

ساختار «سوگندی»

سوگند معمولاً برای تأکید بر امری به کار برده میشود که به نظر آنکه سوگند می‌خورد، آن امر صحیح و معتبر است. شاعر ضمن بیان سوگند یا قسم و نمایاندن ارزش و منزلت کسی یا چیزی که به آن سوگند یاد میکند، همچنین آن را مدح مینماید تا قدر و ارزش را بیشتر نشان دهد. سوگندها نمونه‌هایی در قرآن کریم و کلام خداوند متعال دارند. این آیه از سوره طه ساختار سوگندی دارد: «قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا»^۲ (طه: ۷۲). آیه یادشده با اشعار ذیل که در مدح پیامبر اکرم (ص) هستند رابطه بیش‌متنی دارد:

به نور روضه سید، به خاک مشهد حیدر به سنگ خانه کعبه، به آب چشمه زمزم
(فلکی‌شروانی، ۱۳۴۵: ۴۷)

بیت فوق با ساختار سوگندی، از جهت قسم به مقدسات، با آیه ۷۲ سوره طه رابطه بیش‌متنی دارد.

یارب به پادشاه رسل ماه هاشمی یارب به رهنمای سیل شاه لافتی
(قآنی، ۱۳۶۳: ۵۸)

در بیت فوق نیز با ساختار سوگندی، شاعر به پادشاه رسولان، یعنی حضرت مصطفی (ص) و نیز امام علی (ع) سوگند یاد نموده است و از جهت قسم به مقدسات با آیه فوق رابطه بیش‌متنی دارد.
نمونه زیر با ساختار سوگندی، از اشعار امروز است:

^۱. پس بی‌تردید دستها و پاهایتان را یکی از راست و یکی از چپ قطع خواهم کرد، و شما را بر تنه‌های درخت خرما خواهم آویخت.

^۲. گفتند: سوگند به آن کسی که ما را آفریده، هرگز تو را بر دلایل روشنی که برای ما آمده، مقدم نخواهیم داشت! هر حکمی میخواهی بکن؛ تو تنها در این زندگی و در دنیا میتوانی حکم کنی!

قسم به کعبه و آثار جاودانه او قسم با « اقرأ » و آوای وحی و غار حرا
(سازگار، ۱۳۹۳: ۴۷)

شاعر در این شعر با ساختار سوگندی، به کعبه، آیه قرآن^۱ و غار حرا، قسم یاد نموده است و از جهت سوگند به مقدسات با آیه فوق از سوره طه رابطه بیش‌متنی دارد.

ساختار «دعایی»

در قرآن کریم، دعا و درخواست از پروردگار تأکید گشته و خداوند نسبت به دعای بندگان، استقبال خویش را نشان داده و آنان را به این امر مقدس ترغیب نموده است. این ساختار معمولاً در انتهای اشعار آیینی با فعل «باد» یا به صورت «بادا» میاید. در سوره طه، یکی از آیاتی که ساختار دعایی دارد اینگونه آمده: «قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي»^۲ (طه: ۲۵)، که موسی(ع) با دعا از خداوند حاجتی میطلبد؛ این آیه با شعر ذیل، رابطه بیش‌متنی دارد:

فرق و شخص دشمنت پوشیده بادا تا ابد هم به مقلوب کلاه و هم به تصحیف قبا
(سنایی غزنوی، ۱۳۸۰: ۳۴)

در بیت فوق با ساختار دعایی، شاعر برای رسول اکرم (ص) دعا مینماید و از خداوند میطلبد که خداوند دشمنانش را از او دور و نابود نماید و از جهت ذکر خواسته و حاجت با آیه فوق رابطه بیش‌متنی دارد.

ساختار «انتظاری»

واژه و مفهوم «انتظار» در مدایح رسول اکرم (ص) به دو معنی آمده: یکی به معنی منتظر رسول اکرم (ص) بودن و دیگری، انتظار امام زمان (عج). «موضوع انتظار و موعود، یکی از مسائل مهم شیعیان و در سطح وسیعتر مورد توجه همه مردم جهان است» (طاهری ماهزمینی و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۹۵) و «این مضمون در اشعار همه دوره‌ها مورد توجه بوده؛ اما در دوره انقلاب اسلامی توجه بیشتری به آن معطوف شده است» (همان: ۱۹۶).

ساختار انتظاری در سوره طه نیز به وضوح دیده میشود: «قُلْ كُلٌّ مُرْتَبِصٌ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى»^۳ (طه: ۱۳۵). برای شاعران آیینی این امکان وجود دارد که با تمسک به چنین آیاتی به سرودن اشعار انتظار بپردازند؛ این آیه با اشعار ذیل رابطه بیش‌متنی دارد:

در معنی اول (منتظر رسول اکرم (ص) بودن):

تا سرِ خوانِ نبوت را ولینعمت شوی شد خلیل از انتظار مقدمت همچون خلال
(بابافغانی شیرازی، ۱۳۴۰: ۴۰)

شاعر در بیت فوق با ساختار انتظاری، از جهت منتظر دیدار فرد یا افراد الهی بودن، رابطه بیش‌متنی با آیه فوق دارد.

در معنی دوم (انتظار امام زمان (عج)) :

حقایق سخنش گردد آشکار «حسینی» در آن دمی که بگویند امام منتظر آمد
(حسینی: ۱۳۹۹)

^۱ (اقرأ باسم ربك ...) (علق: ۱)

^۲ گفت: پروردگارا! سینه‌ام را گشاده گردان!

^۳ بگو: هر یک از ما و شما منتظریم، پس منتظر باشید که به زودی خواهید دانست که رهروان راه راست و رهیافتگان چه کسانی هستند؟

در بیت فوق نیز با ساختار انتظاری، به انتظار منتظرانِ ظهورِ امام زمان (عج) که او هم یکی از اهلبیت رسول اکرم (ص) هست اشاره داشته است و از جهت منتظر فرد یا افراد الهی بودن، با آیه فوق رابطه بیش‌متنی دارد.

ساختار «امیدواری»

امید و امیدواری در اشعار آیینی و مدحی رسول اکرم (ص) دارای جایگاه خاصی است. در قرآن کریم، امیدواریهای گوناگونی از جمله: نسبت به رحمت خداوند، امیدواریهای پیامبران (ص)، امیدواری نسبت به دیدار و شفاعت رسول اکرم (ص)، امیدواری پس از مرگ و بهره‌مندی از آنچه خداوند از بهشت و نعمتهای بهشتی وعده فرموده مطرح است، آیه ۷۵ سوره طه ساختار امیدواری دارد: «إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأُنْصِي»^۱ (طه: ۷۵)؛ این آیه با اشعار ذیل رابطه بیش‌متنی دارد:

دارد به خود امید که فردای قیامت سر بر زند از شَقَّة خرای مدینه
(جامی، ۱۳۵۶: ۸۸)

در بیت فوق، این امیدواری مطرح شده که رسول اکرم (ص) در روز قیامت به اذن الهی به شفاعت برخیزد و با آیه فوق از جهت امیدواری به پروردگار رابطه بیش‌متنی دارد.
و نیز این نمونه:

به فضل خدای است امیدم که باشم یکی امت کمترین محمد
(ناصرخسرو، ۱۳۵۷: ۱۲۹)

در بیت فوق نیز، شاعر این امیدواری را مطرح نموده که به فضل خداوند یکی از امت رسول اکرم (ص) به حساب آید و از جهت امید به عنایت الهی با آیه فوق رابطه بیش‌متنی دارد.

تشخیص محوریّت گفتار قرآن کریم در سوره طه

در سوره طه، از هریک از ۱۳ ساختار فوق، آیاتی وجود دارد که ساختارهای مدایح پیامبر اکرم (ص) با آنها رابطه بیش‌متنی دارند. در ادامه با شمارش تعداد هر یک از این ساختارها در این سوره میتوان تقریباً به یک رتبه‌بندی دست یافت که کدام ساختار از تعداد بیشتری برخوردار است تا بتوان محوریّت ساختارهای سوره طه را براساس آن ساختار مشخص نمود.

– **توحیدی:** ۳ مورد؛ خداوند متعال بارها جایگاه خویش را در جریان تکلم با موسی (ع) در موضوعات مختلف این سوره نشان داده است: «خداوند، معبود واحد است و بهترین نام‌ها از آن اوست» (آیه ۸) – معرفی نام توحیدی خود «الله» و تأکید بر معبود واحد بودن» (آیه ۱۴) – معبود واحد بودن و فراگیری علم او» (آیه ۹۸).

– **مدحی:** ۵ مورد؛ مدح رسول اکرم (ص): «نزل قرآن بر او و نشان دادن سعی و تلاش بسیار ایشان» (آیه ۲) – مدح هدایت‌یافتگان: «سلام بر کسی که از هدایت پیروی میکند» (آیه ۴۷) – خداوند با اعلام اینکه به موسی (ع) نعمت داده و به او محبت ورزیده، او را مدح نموده است (آیه ۳۷ و ۳۹) و یا او را برای خود خلق نموده است (آیه ۴۱) – مدح آدم (ع): «خداوند آدم (ع) را برگزید و توبه‌اش را پذیرفت و هدایتش نمود» (آیه ۱۲۲).

– **مذمتی:** ۱۷ مورد؛ «مذمت کسانی که از هوسهای خود پیروی کرده و دیگران را از قیامت باز دارند» (آیه ۱۸)، «مذمت طغیانِ فرعون، شکنجه و آزار دادن مردم و تکذیب و سرباز زدن از هدایت» (آیه ۲۴ و ۴۳ و ۴۵ و ۵۶)،

^۱. ما به پروردگارمان ایمان آوردیم تا (امید که) گناهانمان و آنچه را از سحر بر ما تحمیل کردی ببخشاید، و خدا بهتر و پایدارتر است!

«مذمت کسانی که دروغ بر خدا می‌بندند» (آیه ۶۱)، «مذمت هر کس که در پیشگاه خداوند، خطاکار حاضر شود» (آیه ۷۴)، «مذمت فرعون، که قومش را گمراه ساخت» (آیه ۷۹)، «مذمت هارون» (آیه ۹۳-۹۲)، «مذمت سامری» (آیه ۹۵ و ۹۷)، «مذمت رویگردانان از خدا» (آیه ۱۰۰)، «مذمت مجرمان» (آیه ۱۰۲)، «مذمت ستمکاران» (آیه ۱۱۱)، «مذمت آدم (ع)» (آیه ۱۱۵)، «مذمت ابلیس» (آیه ۱۱۶ و ۱۱۷)، بار دیگر «مذمت رویگردانان از یاد خدا» (آیه ۱۲۴)، «مذمت فراموش‌کنندگان آیات خدا» (آیه ۱۲۶)، «مذمت اسرافکاران» (آیه ۱۲۷)، «مذمت نسلهای پیشین» (آیه ۱۲۸ و ۱۳۳)، «مذمت بعضی منتظران» (آیه ۱۳۵).

— **پندی:** ۳۰ مورد: پند به پیامبر (ص) (آیه ۲) — پند به خداترسان (آیه ۳) — پند به موسی (ع) «پرستیدن خدا و بیاداشتن نماز» (آیه ۱۴) — پند به موسی (ع) «اعراض از کسی که ایمان ندارد و از هوسهای خویش پیروی میکند» (آیه ۱۶) — پند به موسی و هارون (ع) «کوتاهی نکردن از یاد خدا» (آیه ۴۲) — پند به موسی و هارون (ع) «نرسید! من با شما هستم» (آیه ۴۶) — پند به فرعون «بنی اسرائیل را شکنجه و آزار نکند و از هدایت پیروی نماید» (آیه ۴۷) — پند به فرعون «ترساندن او از عذاب تکذیب و سرپیچی» (آیه ۴۸) — پند به فرعون «درباره نعمتهای زمین و آسمان» (آیه ۵۳) — پند موسی (ع) به فرعون و ساحران: «درباره دروغ نیستن به خدا» (آیه ۶۱) — پند به موسی (ع) «که نترسد» (آیه ۶۸) — پند به خطاکاران (آیه ۷۴) — پند به موسی (ع) «که نترسد» (آیه ۷۷) — پند به بنی اسرائیل «که طغیان نکنند» (آیه ۸۱) — پند به بنی اسرائیل «درباره گوساله سامری» (آیه ۸۹) — پند هارون به بنی اسرائیل «که اطاعتپذیر باشند» (آیه ۹۰) — پند به رویگردانان از خدا (آیه ۱۰۰) — پند به ستمکاران (آیه ۱۱۱) — پند عمومی «معرفی قرآن برای رعایت تقوا و تذکر» (آیه ۱۱۳) — پند به پیامبر (ص) «درباره قرآن و علم» (آیه ۱۱۴) — پند به آدم برای مواظبت از اغواگری ابلیس (آیه ۱۱۷) — پند به آدمیان برای پیروی از راه خدا (آیه ۱۲۳) — پند به اعراض نکردن از یاد خدا (آیه ۱۲۶-۱۲۴) — پند به کسانی که ظلم و نافرمانی کنند (آیه ۱۲۷) — پند به کفار قریش (آیه ۱۲۸) — پند به پیامبر (ص) برای صبر و تسبیح (آیه ۱۳۰) — پند به پیامبر (ص) برای عدم آرزوی متاع دنیا (آیه ۱۳۱) — پند به پیامبر (ص) برای امر کردن خانواده به نماز و صبر بر نماز (آیه ۱۳۲) — پند به کافران برای توجه به آیات کتب پیشین (آیه ۱۳۳) — پند به کافران برای توجه به آمدن پیامبر (ص) به سوی آنان (آیه ۱۳۵).

— **بخشایشی:** ۱۲ مورد؛ «بخشنده‌گی عام خداوند» (آیه ۵) — بخشایش به موسی (ع)، آنچه را که خواسته بود (آیه ۳۷) — بخشش محبت به موسی (ع) — بخشایش نعمت وجود به همه موجودات عالم (آیه ۵۰) — صحبت از بخشایش خداوند (آیه ۷۳) — بخشایش منّ و سلوی به بنی اسرائیل (آیه ۸۱-۸۰) — بخشایش ذکر و قرآن به پیامبر (ص) (آیه ۹۹) — بخشایش و رحمانیت خداوند (آیه ۱۰۸) — بخشایش و رحمانیت خداوند (آیه ۱۰۹) — بخشایش آدم (ع) (آیه ۱۲۲) — بخشایش نعمتهای مادی به بعضی (آیه ۱۳۱) — بخشایش روزی (آیه ۱۳۲).

— **تضرعی:** ۱۱ مورد؛ تضرع کسانی که از خدا می‌ترسند (آیه ۳) — اعلام ناتوانی در پیشگاه خدا (آیه ۴۵) — رو به خدا نمودن گناهکاران (آیه ۷۳) — توبه کردن گناهکاران (آیه ۸۲) — امر به تضرع در اطاعت از فرمان (آیه ۹۰) — ترس هارون از موسی (ع) (آیه ۹۴) — صداها در برابر خداوند رحمان خاشع میشوند (آیه ۱۰۸) — چهره‌ها در برابر خداوند حیّ قیوم خاضع میشوند (آیه ۱۱۱) — سجده در برابر آدم (ع) (آیه ۱۱۶) — توبه آدم (ع) (آیه ۱۲۲) — ابراز ذلّت و رسوایی در پیشگاه خدا (آیه ۱۳۴).

— **مفاخره‌ای:** ۱۹ مورد: مفاخره به خداوندی که زمین و آسمانهای بلند را آفریده (آیه ۴) — مفاخره به بخشنده‌ای که بر عرش مسلط است (آیه ۵) — مفاخره به خداوندی که مالک همه چیز است (آیه ۶) — مفاخره به خداوندی که

داننده اسرار است (آیه ۷) - مفاخره در نشانه‌های بزرگ خداوند (آیه ۲۳) - مفاخره در آگاهی خداوند (آیه ۳۵) - مفاخره در آفرینش موسی (ع) (آیه ۴۱) - مفاخره در آفرینندگی و هدایت پروردگار (آیه ۵۰) - مفاخره به پروردگاری که گمراه نمیشود و فراموش نمیکند (آیه ۵۲) - مفاخره در قراردادن آسایش، راهها و باران (آیه ۵۳) - مفاخره در پیچیدگی آفرینش (آیه ۵۵) - مفاخره به پروردگار بهتر و پایدارتر (آیه ۷۳) - مفاخره به نعمتهایی که به بنی اسرائیل بخشیده شد (آیه ۸۰) - مفاخره خداوند به آگاهی از همه چیز (آیه ۱۰۴) - مفاخره به پراکنده‌کننده کوهها (آیه ۱۰۵) - مفاخره به قدرت خداوندی که زمین را هموار میسازد (آیه ۱۰۷ و ۱۰۶) - مفاخره به سلطان حق و بلندمرتبه (آیه ۱۱۴) - مفاخره به خداوندی که عذاب بندگان را به تأخیر میاندازد (آیه ۱۲۹) - مفاخره به اصحاب صراط مستقیم (آیه ۱۳۵).

- شکرگزاری: ۷ مورد؛ شکرگزاری با یاد خداوند (آیه ۱۴) - شکرگزاری با تسبیح خداوند (آیه ۳۳) - شکرگزاری با بسیار یادکردن خداوند (آیه ۳۴) - شکرگزاری برای اینکه خداوند همیشه از حال ما آگاه بوده است (آیه ۳۵) - شکرگزاری باغها و نه‌های بهشت و بهره‌مندی دائمی از آنها (آیه ۷۶) - شکرگزاری با تسبیح و حمد پروردگار (آیه ۱۳۰) - شکرگزاری به رزق پروردگار (آیه ۱۳۱).

- مرثیه‌ای: ۱ مورد؛ قطع کردن دست و پای ساحرانی که ایمان آورده بودند (آیه ۷۱).

- سوگندی: ۱ مورد؛ سوگند به آفریننده (آیه ۷۲).

- دعایی: ۶ مورد؛ دعا برای شرح صدر (آیه ۲۵) - دعا برای آسان شدن کار (آیه ۲۶) - دعا برای گشودن گره از زبان (آیه ۲۷) - دعا برای قراردادن وزیر (آیه ۲۹) - دعا برای ایجاد پشتوانه (آیه ۳۱) - دعا برای شریک ساختن برادر (آیه ۳۲).

- انتظاری: ۱۱ مورد؛ انتظار قیامت (آیه ۱۵) - انتظار طغیان فرعون (آیه ۴۵) - انتظار مرگ (آیه ۵۵) - انتظار برای روز مواجهه حق و باطل (آیه ۵۹) - انتظار مجازات دردناک از فرعون (۷۱) - انتظار پاکان برای رسیدن به باغ‌های بهشت (آیه ۷۶) - انتظار برای بازگشت موسی (ع) (آیه ۹۱) - انتظار عذاب خدا (آیه ۹۷) - انتظار دمیده شدن صور (آیه ۱۰۲) - انتظار شفاعت کسی که خداوند رحمان به او اجازه داده و به گفتار او راضی است (آیه ۱۰۹) - انتظار زندگی جاوید (آیه ۱۲۰) - انتظار برای دریافت حقیقت (آیه ۱۳۵).

- امیدواری: ۱۸ مورد؛ امیدواری موسی (ع) و خانواده‌اش برای یافتن آتش (آیه ۱۰) - امیدواری برای دریافت جزای سعی و کوششها (آیه ۱۵) - امیدواری دادن برای معرفی دایه و مادر موسی (ع) (آیه ۴۰) - امیدواری یاری خداوند (آیه ۴۶) - امیدواری ساحران برای برتری (آیه ۶۴) - امیدواری موسی (ع) برای برتری (آیه ۶۸) - امیدواری به بخشایش خداوند (آیه ۷۳) - امیدواری برای درجات عالی (آیه ۷۵) - امیدواری برای نجات (آیه ۷۷) - امیدواری برای آمرزش (آیه ۸۲) - امیدواری برای خشنودی خدا (آیه ۸۴) - امیدواری وعده نیکوی خدا (آیه ۸۶) - امیدواری مؤمنان (آیه ۱۱۲) - امیدواری به جهت نزول قرآن (آیه ۱۱۳) - امیدواری دادن برای گرسنه و برهنه نشدن در بهشت (آیه ۱۱۸) - امیدواری دادن برای تشنه نشدن و عدم آزار حرارت آفتاب در بهشت (آیه ۱۱۹) - امیدواری پیروی از هدایت (آیه ۱۲۳) - امیدواری عاقبت نیک (آیه ۱۳۲).

رتبه‌بندی ساختارهای ادبی - اعتقادی سوره طه

این رتبه‌بندی براساس بیشترین تا کمترین تعداد نمونه ساختارهای ادبی - اعتقادی در سوره طه صورت گرفته است:

ساختارهای سوره طه

تعداد	ساختار
۳۰	پندی
۱۹	مفاخره‌ای
۱۸	امیدواری
۱۷	مذمتی
۱۲	بخشایشی
۱۱	تضرعی
۱۱	انتظاری
۷	شکرگزاری
۶	دعایی
۵	مدحی
۳	توحیدی
۱	سوگندی
۱	مرثیه‌ای

نتیجهٔ این رتبه‌بندی نشان می‌دهد سورهٔ طه، محوریت «پندی» دارد.

نتیجه‌گیری

۱. ترامت‌نیت، شامل کلیهٔ روابط یک متن با متنهای دیگر است و دو مفهوم بینامتنیت و بیش‌متنیت را در بر گرفته است. تاکنون مطالعات تطبیقی فراوانی دربارهٔ بینامتنیتِ قرآن کریم و اشعار فارسی که براساس هم‌حضور دو متن است انجام شده ولی با رویکرد بیش‌متنیت، که براساس برگرفتنی از این دو متن باشد انجام نشده است. در این تحقیق آنچه از متون سورهٔ طه و مدایح رسول اکرم (ص) برگرفته شده ساختارها هستند و مطابقت آنها با یکدیگر با رابطهٔ بیش‌متنیتِ ساختاری بررسی می‌گردد. چگونگی تأثیرپذیری شاعران فارسی‌سرا از آیات قرآن کریم در این پژوهش به روش بیش‌متنیت مشخص شده است.

۲. ساختارها در این تحقیق، مفاهیم دسته‌بندی شده‌ای هستند که از آیات سورهٔ طه و مدایح رسول اکرم (ص) برگرفته شده و متناسب با آن مفاهیم، نامگذاری گردیده‌اند، به گونه‌ای که به حداقل هر آیه و هر بیت شعر، یک ساختار نسبت داده شده است.

۳. در آثار مفسرین قرآن کریم، مطالب مهمی راجع به سورهٔ طه مطرح شده که پژوهش را در این تحقیق به سمت یافتن روابط بیش‌متنی، بین مدایح رسول اکرم (ص) و سورهٔ طه، سوق داده است؛ از جملهٔ آن مطالب مهم اینکه در این سوره به پنج اعتقاد اصلی اسلام و تشیع، یعنی: توحید، نبوت، امامت، عدل و معاد و بویژه نبوت رسول اکرم (ص) که با مدایح آن حضرت رابطهٔ بیش‌متنی دارد پرداخته شده است. محوریت این سوره و مدایح رسول اکرم (ص) نیز هر دو پندی هستند. مصوت «آ» که نام و آیهٔ اول و ۱۱۲ آیه از ۱۳۵ آیهٔ این سوره، به آن ختم میشوند

سبب رفعت و بلندی و توازن آوایی و انسجام آیات شده و هماهنگ با «طه» است که در سوره‌های دیگر این ویژگی یافت نمی‌شود.

۴. در این پژوهش با مطالعه موردی سوره طه که اهمیت ویژه‌ای نسبت به سوره‌های دیگر قرآن کریم دارد، مهمترین ساختارهای ادبی - اعتقادی بکار رفته عبارتند از ۱۳ ساختار: «توحیدی، مدحی، مذمتی، پندی، بخشایشی، تضرعی، مفاخره‌ای، شکرگزاری، مرثیه‌ای، سوگندی، دعایی، انتظاری، امیدواری»، و با روش بیش‌متنیت، ابیاتی که ساختاری نظیر ساختارهای فوق را داشتند از قصاید پیامبر اکرم (ص) شناسایی و پس از هر آیه آورده شد.

۵. بیشترین ساختار ادبی - اعتقادی در آیات سوره طه و مدایح رسول اکرم (ص) پس از ساختارمدحی، ساختارپندی بوده که نتیجه و حاصل مطابقت آن دو است.

۶. روش بیش‌متنیت در مطابقت ساختارهای ادبی - اعتقادی سوره طه با قصاید مدحی رسول اکرم (ص)، که در این پژوهش بکار رفته می‌تواند به عنوان روشی جدید برای تحقیق در مطابقت ساختاری اشعار و آیات قرآن کریم، مورد استفاده قرار گیرد.

مشارکت نویسندگان

این مقاله از رساله دوره دکتری زبان و ادبیات فارسی مصوب در مجتمع دانشگاهی علوم انسانی ولیعصر (عج) دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب استخراج شده است. سرکار خانم دکتر نرگس جابری نسب، راهنمایی این رساله را بر عهده داشته و طراح اصلی این مطالعه بوده‌اند. آقای مجید طاهری به عنوان پژوهشگر این رساله در گردآوری داده‌ها و تنظیم متن نهایی نقش داشته‌اند. آقای دکتر علیرضا صالحی به عنوان مشاور نیز در تجزیه و تحلیل داده‌ها و راهنماییهای تخصصی این پژوهش نقش داشته‌اند. در نهایت تحلیل محتوای مقاله حاصل تلاش و مشارکت هر سه پژوهشگر بوده است.

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خود لازم میدانند مراتب تشکر خود را از مسئولان آموزشی و پژوهشی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب که نویسندگان را در انجام و ارتقاء کیفی این پژوهش یاری دادند، اعلام نمایند.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله گواهی مینمایند که این اثر در هیچ نشریه داخلی و خارجی به چاپ نرسیده و حاصل فعالیتهای پژوهشی تمامی نویسندگان است، و ایشان نسبت به انتشار آن آگاهی و رضایت دارند. این تحقیق طبق کلیه قوانین و مقررات اخلاقی اجرا شده و هیچ تخلف و تقلبی صورت نگرفته است. مسئولیت گزارش تعارض احتمالی منافع و حامیان مالی پژوهش به عهده نویسنده مسئول است، و ایشان مسئولیت کلیه موارد ذکر شده را بر عهده میگیرند.

REFERENCE

The Holy Quran.

Ebrahimi, Zahra, Hatami, Saeed, Shakri, Jalil (۲۰۲۳), examining the influence of Hossein Manzavi on Hafez and Saadi's ghazals based on the theory of tritextuality, the scientific quarterly of Persian Language and Literature Research, year 24, vol. 57, pp. 125-160.

- Ashraf Mazandarani, Mohammad Saeed (1994), *Diwan Ashraf Mazandarani*, by the efforts of Mohammad Hassan Seiedan, Tehran: Endowments of Dr. Mahmoud Afsharyazdi, p. 43.
- Al-Hosseini Al-Bahrani, Al-Saiedhashem (1998), *Al-Borhan fi Tafsir al-Quran*, The sixth volume, Beirut: Al-Beseh Institute, p. 382.
- Babafaghani Shirazi (1961). *Diwan Babafaghani Shirazi*. Edited by Ahmad Sohaili Khansari. Tehran: Haj Mohammad Hossein Iqbal and partners, p. 40.
- Jami, Abdorrahman (1977), *Divan Jami*, Tehran: Pirouz, p.88.
- Hojjati, Seyyed Mohammad Baqer, Haji Mohammad Ali, Maryam (2008), Examining the appropriateness of the verses and their themes in blessed surah Taha, *Azad Theological Journal of North Tehran*, Year 3, No. 9, pp. 57-75.
- Hakimi, Mohammad Reza (2006), *Literature and commitment in Islam*, Tehran: Dalile Ma, p.4.
- Khatami, Ahmed (2011). *Spiritual Masnavi including translation of verses and narrations, Arabic phrases, glossary, combinations, guide lists, and Kashfol-Abiat*, Tehran: Academic Publishing Center, p. 13.
- Khaqani Shervani, Badil (winter 2013), *Diwan Khaqani Shervani*, edited by Seyyed Ziaoddin Sajjadi, 11th edition, Tehran: Zovar, p. 14.
- Rastgoo, Mohammad, (2010), *Manifestation of Quran and Hadith in Persian poetry*, second edition, Tehran: Samt, p. 70.
- Rasouli Karahroudi, Ehsan, Anari Bozcheloi, Ibrahim, Sajjadi, Seyedaboulfazl, Omid Ali, Ahmed (2019), Norm avoidance and highlighting in Surah Taha from Leach's point of view, *Research Journal of Arabic Literature Review*, Year 6, No. 19, pp. 151-178.
- Sagzagar, Gholamreza (2013), *Nakhlemeysam, selected books of Professor Gholamreza Sagzagar*, second edition, Tehran: Hossein Fathi, p.47.
- Saadi, Moslehebne Abdullah (1381), *Saadi's generalities*, revised by Mohammad Ali Foroughi, third edition, Tehran: Doostan, p. 656.
- Sanai Ghaznavi, Abul-Majd Majdoodebne Adam (winter2001), *Diwan Sanai Ghaznavi*, edited by Mohammad Taghi Modarese Razavi, Tehran: Sanai, p. 34.
- Shahrokhi Shahraki, Farangis, Beigzadeh, Khalil, Sadeghi, Ismail, (2016), reading the intertextual relationship between contemporary Razavi poetry and the Holy Quran, *Farhang Razavi magazine*, fifth year, number 18, pp. 117-144.
- Sadouq, Mohammadebne Aliebn al-Hosseini Qomi (1988), *savabolaamaal and eghabolaamaal*, translated by Ali Akbar Ghaffari, 10th edition, Tehran: Sadouq, pp. 242-243.
- Taheri Maahzamini, Najmeh, Basiri, Mohammad Sadeq, Sarfi, Mohammad Reza (autumn and winter 2016). Examining the themes of waiting poems in poetry after the Islamic Revolution, *Sustainable Literature Journal*, School of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University, Kerman, 9th year, No. 17, pp. 179-200.
- Tabatabai, Seyyed Mohammad Hossein (2006), *Tafsir al-Mizan*, translated by Nasser Makarem Shirazi, Qom: Scientific and Cultural Foundation of Allameh Tabatabai.

- Tayyebi, Zeinab, Mohammadi, Maryam (2018), comparative study of religious and educational teachings of Surah Taha in Tafsir al-Mizan and Fi Zelal al-Qur'an, bi-quarterly scientific-specialized educational and social studies of the Qur'an and etrat, second year, number 3, pp. 49-78.
- Abdi, Malek, Noor Mohammad Nahal, Zohre, (2003), the use of visual profiles in blessed sureh Taha, based on the artistic components of simile, metaphor and majaz, Islamic Azad University Islamic Azad University, Jiroft Branch, Volume 14, No. 55, pp. 329-348.
- Attar, Mohammad (2009), Theology of Attar neyshaboori, edited by Foad Rouhani, second edition, fifth edition, Tehran: Sokhan, p. 23.
- eyvazi, Heidar (2016), Intertextual interpretation of verse 69 of Sureh Al-Ahzab based on the German and Hebrew translations of the Holy Qur'an, biannual scientific research journal "Quran and Hadith Studies", Year 11, Number 1, Autumn and Winter, Series 21, pp. 87-109.
- Qaani, Habibullah (1984), Divan Hakim Qaani Shirazi, Tehran: Golshai-Arastoo, p.58.
- Kashi, Hasan (2009), Hasan Kashi's Diwan, by Seyyed Abbas Rastakhiz, Tehran: Library, Museum and Document Center of the Islamic Council, p. 78.
- Karimi Banadkooki, Mahmoud, Fazeli, Mohammad Taqi (2021), An analysis of Anglica Neuwirt's view on the structure of the Qur'an, two-quarter scientific Qur'an study of Orientalists, year 17, number 32, pp. 177-208.
- Kiyani, Reza, Amiri, Jahangir, Nemati, Farooq (2012), Intertextual Manifestations of the Holy Quran in Qeisar Aminpour's Poetry, Scientific-Research Quarterly "Quranic-Literary Studies", Year 1, Number 2, pp. 143-165.
- Majma al-Bayan (2001), Sheikh Abu Ali al-Fazl ebn al-Hasan al-Tabarsi, translation of the verses, research and writing: Hojjat al-Islam Ali Karami, Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance, Printing and Publishing Organization, p. 714.
- Motaman, Zain al Abedin (1967), Persian poetry and literature, Tehran: Afshari Press, p.34.
- Nasser Khosro, (1978), Diwan Hakim Nasser Khosro Qabadiani (Vol. 1), by Mojtaba Minavi and Mehdi Mohaghegh, Tehran: Institute of Islamic Studies, McGill University, Tehran Branch, p. 452.
- Namvar Motlaq, Bahman (2016), Transtextuality, the study of the relationships of one text with other texts, Research Journal of Humanities, Shahid Beheshti University, No. 56, pp. 83-98.
- Nahj al-Fasahe (2007), Hadiths of the Holy Prophet (PBUH), translated by Ibrahim Ahmadian, Qom: Golestan Adab, p. 369.
- Vahshi Bafghi, Shamsoddin Mohammad (1997), General of Divan of Vahshi Bafghi, second edition, Tehran: Namak, p. 164.
- Vahid Khorasani, Hossein (2013), Getting to know the principles of religion, introduction to explaining the issues, Qom: school al-Imam Bagheral oloom (a.s.).
- Wesal Shirazi, Mirza Mohammad Shafi (1999), full Divan Wesal Shirazi (two volumes), edited by Mahmoud Tavoosi, Shiraz: Navid Shiraz, p. 457.

Online resources

Shia studies, Elegy in the Qur'an 2015 retrieved from: <https://B2n.ir/j36073>

Hoseini (Saadi Zaman) 2019 Retrieved from: <https://b2n.ir/x.9564>

فهرست منابع فارسی

قرآن کریم.

ابراهیمی، زهرا، حاتمی، سعید، شاکری، جلیل (۱۴۰۲)، بررسی تأثیرپذیری حسین منزوی از غزل‌های حافظ و سعدی بر مبنای نظریه ترانزیت، فصلنامه علمی کاوشنامه زبان و ادبیات فارسی، سال بیست و چهارم، ش ۵۷، صص ۱۲۵-۱۶۰.

اشرف مازندرانی، محمد سعید (۱۳۷۳)، دیوان اشرف مازندرانی، به کوشش محمد حسن سیدان، تهران: موقوفات دکتر محمود افشاریزدی، ص ۴۳.

الحسینی البحرانی، السیدهاشم (۱۴۱۹ق)، البرهان فی تفسیرالقرآن، المجلد السادس، بیروت: مؤسسه البعثه، ص ۳۸۲.

بابافغانی شیرازی. ۱۳۴۰. دیوان بابافغانی شیرازی. با تصحیح احمد سهیلی خوانساری. تهران: حاج محمدحسین اقبال و شرکاء، ص ۴۰.

جامی، عبدالرحمان (۱۳۵۶)، دیوان جامی، تهران: پیروز، ص ۸۸.

حجتی، سیدمحمدباقر، حاجی محمدعلی، مریم (۱۳۸۸)، بررسی تناسب آیات و محورهای آن در سوره مبارکه طه، نامه الهیات آزاد تهران شمال، سال ۳، ش ۹، صص ۵۷-۷۵.

حکیمی، محمدرضا (۱۳۸۶)، ادبیات و تعهد در اسلام، تهران: دلیل ما، ص ۴.

خاتمی، احمد (۱۳۹۰). مثنوی معنوی به انضمام ترجمه آیات و روایات و عبارت عربی و فرهنگ لغات و ترکیبات و فهرستهای راهنما و کشف‌الابیات، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ص سیزده.

خاقانی شروانی، بدیل (زمستان ۱۳۹۳)، دیوان خاقانی شروانی، به کوشش سید ضیاءالدین سجادی، چاپ یازدهم، تهران: زوآر، ص ۱۴.

راستگو، محمد، (۱۳۸۰ش)، تجلی قرآن و حدیث در شعر فارسی، چاپ دوم، تهران: سمت، ص ۷۰.

رسولی کهرودی، احسان، اناری بزچلوئی، ابراهیم، سجادی، سیدابوالفضل، امیدعلی، احمد (۱۳۹۹)، هنجارگریزی و برجسته‌سازی در سوره طه از دیدگاه لیچ، پژوهشنامه نقد ادب عربی، سال ۶، ش ۱۹، صص ۱۷۸-۱۵۱.

سازگار، غلامرضا (۱۳۹۳)، نخلستان، برگزیده دواوین استاد غلامرضا سازگار، چاپ دوم، تهران: حسین فتحی، ص ۴۷.

سعدی، مصلح‌بن‌عبدالله (۱۳۸۱)، کلیات سعدی، تصحیح محمدعلی فروغی، چاپ سوم، تهران: دوستان، ص ۶۵۶. سنایی غزنوی، ابوالمجد مجدود بن آدم (زمستان ۱۳۸۰)، دیوان سنایی غزنوی، به کوشش محمدتقی مدرّس رضوی، تهران: سنایی، ص ۳۴.

شاهرخی شهرکی، فرنگیس، بیگزاده، خلیل، صادقی، اسماعیل، (۱۳۹۶)، خوانش رابطه بینامتنی شعر رضوی معاصر و قرآن کریم، مجله فرهنگ رضوی، سال پنجم، شماره ۱۸، صص ۱۴۴-۱۱۷.

صدوق، محمدبن علی بن‌الحسین قمی (۱۳۶۷)، ثواب‌الاعمال و عقاب‌الاعمال، ترجمه از علی اکبر غفاری، چاپ دهم، تهران: صدوق، صص ۲۴۳-۲۴۲.

طاهری ماهز مینی، نجمه، بصیری، محمدصادق، صرفی، محمدرضا (پاییز و زمستان ۱۳۹۶). بررسی مضامین اشعار انتظاری در شعر بعد از انقلاب اسلامی، نشریه ادبیات پایداری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان، سال نهم، شماره ۱۷. صص ۱۷۹-۲۰۰.

طباطبایی، سیدمحمدحسین (۱۳۸۶)، تفسیر المیزان، ترجمه ناصر مکارم شیرازی، قم: بنیاد علمی و فرهنگی علامه طباطبایی.

طیبی، زینب، محمدی، مریم (۱۳۹۸)، بررسی تطبیقی آموزه‌های اعتقادی و تربیتی سوره طه در تفسیر المیزان و فی ظلال القرآن، دوفصلنامه علمی-تخصصی مطالعات تربیتی و اجتماعی قرآن و عترت، سال دوم، شماره ۳، صص ۷۸-۴۹.

عبدی، مالک، نورمحمد نهال، زهره، (۱۴۰۲)، کاربری نمایه‌های تصویری در سوره مبارکه طه، براساس مؤلفه‌های هنری تشبیه، استعاره و مجاز، فصلنامه علمی مطالعات قرآنی دانشگاه آزاد اسلامی واحد جیرفت، دوره ۱۴، ش ۵۵، صص ۳۲۹-۳۴۸.

عطار، محمد (۱۳۸۸)، الهی‌نامه عطارنیشابوری، تصحیح فؤاد روحانی، ویرایش دوم، چاپ پنجم، تهران: سخن، ص ۲۳.

عیوضی، حیدر (۱۳۹۶)، تفسیر بینامتنی از آیه ۶۹ سوره احزاب براساس ترجمه‌های آلمانی و عبری قرآن کریم، دوفصلنامه علمی پژوهشی «مطالعات قرآن و حدیث»، سال یازدهم، شماره ۱، پاییز و زمستان، پیاپی ۲۱، صص ۸۷-۱۰۹.

قائنی، حبیب‌الله (۱۳۶۳)، دیوان حکیم قاننی شیرازی، تهران: گلشایی-ارسطو، ص ۵۸.

کاشی، حسن (۱۳۸۸)، دیوان حسن کاشی، به کوشش سیدعباس رستاخیز. تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ص ۷۸.

کریمی بنادکوک، محمود، فاضلی، محمدتقی (۱۴۰۱)، تحلیل دیدگاه آنلیکا نیورت در باب ساختار قرآن، دوفصلنامه علمی قرآن پژوهی خاورشناسان، سال هفدهم، شماره ۳۲، صص ۲۰۸-۱۷۷.

کیانی، رضا، امیری، جهانگیر، نعمتی، فاروق (۱۳۹۲)، جلوه‌های بینامتنی قرآن کریم در شعر فیصر امین‌پور، فصلنامه علمی-پژوهشی «پژوهشهای ادبی-قرآنی»، سال اول، شماره ۲، صص ۱۶۵-۱۴۳.

مجمع‌البیان (۱۳۸۰)، شیخ ابوعلی‌الفضل بن الحسن الطبرسی، ترجمه آیات، تحقیق و نگارش: حجة الاسلام علی کرمی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ص ۷۱۴.

مؤتمن، زین‌العابدین (۱۳۴۶)، شعر و ادب فارسی، تهران: بنگاه مطبوعاتی افشاری، ص ۳۴.

ناصر خسرو، (۱۳۵۷)، دیوان حکیم ناصر خسرو قبادیانی (ج ۱)، به کوشش مجتبی مینوی و مهدی محقق، تهران: مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه مک گیل شعبه تهران، ص ۴۵۲.

نامور مطلق، بهمن (۱۳۸۶)، ترامت‌نیت مطالعه روابط یک متن با دیگر متنها، پژوهشنامه علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۵۶، صص ۹۸-۸۳.

نهج‌الفصاحه (۱۳۸۶)، احادیث پیامبر اکرم (ص)، ترجمه ابراهیم احمدیان، قم: گلستان ادب، ص ۳۶۹.

وحشی بافقی، شمس‌الدین محمد (۱۳۷۶)، کلیات دیوان وحشی بافقی، چاپ دوم، تهران: نامک، ص ۱۶۴.

وحیدخراسانی، حسین (۱۳۹۰)، آشنایی با اصول دین، مقدمه توضیح‌المسائل، قم: مدرسه‌الامام باقرالعلوم (ع).

وصال شیرازی، میرزا محمد شفیع (۱۳۷۸)، دیوان کامل وصال شیرازی (دوجلدی)، تصحیح محمود طاووسی، شیراز: نوید شیراز، ص ۴۵۷.

منابع برخط

شیعه‌شناسی، مرثیه در قرآن (۱۳۹۵)، بازیابی شده از :

<https://B2n.ir/j36073>

حسینی(سعدی زمان) (۱۳۹۹). بازیابی شده از:

<https://b2n.ir/x۰۹۵۶۴>

معرفی نویسندگان

مجید طاهری: دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(Email: st_ma_taheri@azad.ac.ir)

(ORCID: 0009-0006-6597-1205)

نرگس جابری‌نسب: استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(Email: nargesja@azad.ac.ir: نویسنده مسئول)

(ORCID: 0000-0002-0249-664x)

علیرضا صالحی: استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

(Email: ali_salehi@azad.ac.ir)

(ORCID: 0000-0002-1966-7628)

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited.

Introducing the authors

Majid Taheri: Ph.D. student, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

(Email: st_ma_taheri@azad.ac.ir)

(ORCID: 0009-0006-6597-1205)

Narges Jabrinassab: Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

(Email: nargesja@azad.ac.ir: Responsible author)

(ORCID: 0000-0002-0249-664x)

Alireza Salehi: Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

(Email: ali_salehi@azad.ac.ir)

(ORCID: 0000-0002-1966-7628)